

сами о собі ■
сами о себе ■
самі про себе ■
самі пра сябе ■

samiosobie

miesięcznik społeczno kulturalny / 196 / marzec 2025

Żubr

Na kartach albumu zobaczycie Państwo zdjęcia Jarosława Jakóbczaka, przedstawiające majestatyczne żubry, będące symbolem dzikiej natury i województwa podlaskiego. Każde z nich to nie tylko obraz, ale i opowieść o sile, spokoju i harmonii, jakie te zwierzęta odnajdują w swoich naturalnych siedliskach – tak pisze w słowie wstępnym do albumu Jarosława Jakóbczaka „Żubry” marszałek województwa podlaskiego Łukasz Prokorym.

Kiedy zaczęłam wertować album, nie spojrzawszy najpierw na okładkę, byłam przekonana, że jest to praca zbiorowa wielu fotografów. Ale nie, jednego autora! I nie mogę wyjść z podziwu, jak mógł zrobić tak wiele pięknych zdjęć i to głównie zimą. Dziś, przy zamianie pór roku w zasadzie na dwie – jesień i lato, fotograf musiał czekać i na zwierzę, i na śnieg, być w ciągłej gotowości, także nad ranem, kiedy ludzie śpią. Pan Jarosław musiał wychodzić zimą przed świtem, by spotkać króla nieba – słońce i króla naszych zwierząt – żubra, ba, czasem stado około pięćdziesięciu zwierząt! Ośnieżone pola, las w siwiźnie śniegu, potężne, jak wykute w

kamieniu ciała żubrów, wszystko to ujmuje kadry w nastrój jakiejś pierwotności.

Są zdjęcia, które określiłabym jako pierwotno-kosmiczne, kiedy „kosmaty sznur” potężnego stada żubrów wygląda jak zwieszony między ośnieżonym polem a szaro-błękitnym niebem. I nic poza tym, żadnego drzewa, człowieka, stogu, kamienia, szopy. Czystość kadru, wyrazistość.

Żubry na kartach albumu znajdujemy w różnych układach – niczym pozujące do paszportowego zdjęcia, kiedy zdaje się, że fotograf za chwilę nakarmi je kępą zerwanej trawy, bo stoją oko w oko albo są starannie ustawione jak do rodzinnej fotografii. Są też ogromne

stada maszerujące, pasące się jak dawniej stado wiejskich krów, leżakujące, w tumanie strząsanego śniegu albo wyglądające jakby płynęły po wodzie, a nad nimi tylko żurawie.

W krajobraz Sokólszczyzny, a bliżej Ziemi Kryńskiej, są „oprawione” żubry. Tam były robione fotografie, nie w Puszczy Białowieskiej, z którą kojarzymy ten symbol Podlasia. To strefa nadgraniczna, a ta się wyludnia, choć jest piękna. Ziemię zajmują zwierzęta. Krajobraz w tej fotografii jest niczym malarskie tło, pełne majestatu. **Jarosław Jakóbczak** umie „ustawić” zwierzęta w krajobrazie.

Kolorystyka zdjęć też zasługuje na uznanie. Nie ma tu brunatnej

nudy, bo przecież taki jest dominujący kolor żubrów. Poprzez wpisanie w krajobraz, mamy od zdjęć sprawiających wrażenie biało-czarnych, poprzez wszelkie odcienie zieleni, do złota i purpury. Zdjęcie umiejętnie pogrupowała i poukładała **Urszula Piskurewicz**.

Takie zdjęcia muszą się rodzić z miłości do przyrody i doświadczenia. O sobie Jarosław Jakóbczyk pisze: „Od urodzenia mieszkam w przygranicznym miasteczku Krynki, położonym nieopodal Puszczy Knyszyńskiej. Jestem miłośnikiem przyrody i żubrów. (...) przez znajomych jestem nazywany specjalistą od kryńskich żubrów. Najchętniej fotografuję o bardzo wczesnym poranku, tuż przed wschodem słońca i po nim. (...) Od najmłodszych lat przebywanie na łonie natury przynosiło mi największą satysfakcję. Na początku było to podglądanie tętniącej życiem przyrody za pomocą lornetki”.

Ale to żubr jest głównym bohaterem albumu, o nim jest we wstępie. I o tym, że ostatni żyjący w Puszczy Białowieskiej osobnik zginął w 1919 roku. Potem nastąpiła jego reintrodukcja na tym terenie. Warto dodać, o czym w albumie nie ma, że ostatniego białowieskiego żubra zabił kłusownik. W 1919 roku w puszczy było jeszcze 180 żubrów. Ale po pierwszej wojnie był głód

i grasowali rabusie i kłusownicy, którzy zabijali zwierzyńę, dla przetrwania.

I tu należałoby podziękować carowi **Aleksandrowi III**. W 1888 roku wprowadził plan przekształcenia puszczy w wielki zwierzyńiec. Głównym celem planu była ochrona żubra, ale i odnowienie stad jelenia, który tu praktycznie zaginął w XVIII wieku. Car więc kazał sprowadzać do puszczy jelenie z kilku miejsc, w ten sposób powiększając stado do

siedmiu tysięcy sztuk. Jednocześnie tępiono drapieżniki – niedźwiedzie, wilki, rysie. W zamian za sprowadzane jelenie, car przesyłał do innych ośrodków żubry. I to z tych carskich stad „wysyłkowych” żubrów, po 1919 roku sprowadzano żubry do ich reintrodukcji w Puszczy Białowieskiej, które później zasiedliły Puszcze Knyszyńską.

Anna Radziukiewicz
fot. **Jarosław Jakóbczak**

Новы нумэр зборніка

Вышов друком, богаты зместом, 69-ы нумэр „Бельскаго Гостінця”, гісторычна-культурнага зборніка, які од 1998 року выдае Музей малэі батькувшчыны в Студзіводах. На 160-ці сторуонках чытач знайдэ матэрыялы з гісторыі Бельска Пудляшскаго, Ягуштова, Гайнувкі і Кузавы. Але таксама зможэ повэндرواتі до Парослі і Домачэва над Бугом, Москвы, мароканскай Касабланкі, Парыжа і Монтабан во Францыі. З окладкі споглядае на нас з фотографіі сімпатычна сем’я о. Сімеона і Анны Цыбруков, якая вводит до основных тэм номэру.

■ Так зложылося, што в мешчанскім доме студзіводскаго музея, шчэ доўго пэрэд ёго пэрэносом з бельскай гуліці Понятовскаго, жылі **Пелагія** і **Іван Евцы**, бацькі дырыжора і кампазытора цэрковнай музыкі **Евгенія Евца**. Стуль до сына в Парыж пісалі лісты, котры моглi мы прочытаті в доме **Ірыны Евца**, ёго дочкі. Там нашлі тожэ ліст матушкі **Веры Ключковскай** (нар. в 1871 р.), пісаны в 1960 рокові до своеі сэстры **Анны Цыбрук** (1883-1961), таксама матушкі, котра, разам з дочкою **Елізаветою** і зятём **Евгением Евцамі**, жыла тогды в Мароко. Сіеты ліст в новым нумэрові „Бельскаго Гостінця” шырока аналізуе і коментуе **Крыстіна Шмідт**, доследчыца гісторыі семіюв православнаго духовенства з нашых тэрэнув.

В новым нумэрові Б. Г. знайдэм шчэ іншы парыжскі акцэнт. Тут тэпэр прожывае бельшчанка **Ніка Павлючук**, котра учыцце іконопісу в школе, заложонуй пры соборові св. Александра Невскаго чэрэз нашаго зэмляка о. **Матфея Лешчынскаго**. Ніка е сваячкою о. **Леоніда Хроля**, вядомага православнаго свяшчэнніка з Францыі, про якога нэдаўно в Бельскові вышла кніжка. В 69 нумэрові Б. Г. про о. Леоніда і ёго бацька о. **Трофіма** пішэ **Мікалай Александров**. Варто згадаті, што в расположо-

нум на полудню Францыі месті Монтабан е гуліца о. Леоніда Хроля. То в памэтку ёго заслуг, колі подчас другуй вуйны вуон выратавав город пэрэд погрозою пацыфікацыі.

В 2025 рокові свуй дэвэносты юбілей будэ святковаті о. **Леонцій Тофілюк**, настоятель бельскаго, *Міхайловскаго* прыхода. Выгляд цэрквы, в якуой служыт од 45-і ліет, сведчыт про вэліке почуце смаку і эстэтыкі бельскаго благочыннаго і дырэктора Іконопіснуй школы. Отец Леонцій дбае пры тым про спадчыну свого выбітнаго попэрэдніка з ліет 1869-1902, о. **Августіна Тарановіча**, які фактычно надав Міхайловскаму храмові характэр, котры знаем до тэпэр. Новы нумэр Б. Г. шырока опісуе біёграфію того выдатнаго свяшчэнніка, а таксама публікуе цэнны рукопіс, котры вуон створыв – *Прыходскі летопіс* з ліет 1882-1887. Упэршыню тут друкуецце тожэ пэртрэтова фотографія о. **Августіна** з 1890 р., котра заховаласе у ёго потомкув в Кіеві.

Гісторыі Бельска дотычат два іншы матэрыялы. В пэршым прэзэнтуюецце ліст о. **Іларыёна Пілявскаго**, ігумена *Міколаевскаго* монастыра, напісаны в маёві 1793 року до архіепіскапа **Віктора Садковскаго**. З лісту доведуюемсе, што монах нэ жадав ігуменства і хотев одыйті в пустэльнію. Але бельшчане

попросілі ёго остатісе тут шчэ пару ліет і ігумен **Іларыён** в 1797 рокові збудовав в монастырові звоніцу. Двесті лет пузней была вона зрэконструована яко часовня св. Міколая. В іншым артыкулі можэм запознатісе з лістом проф. **Юзэфа Ярошэвіча**, напісаным в 1854 рокові в Бельскові до **Ігната Кулаковскаго**, куратора Белоастоцкай гімназіі. Учыны розважае тут про ружны аспэкты бельскай гісторыі. Вспомінае м.інш. про тое, што до 1591 року все урадовы кнігі места Бельска пісалісе туолькі по руську.

Два матэрыялы новаго нумэру посвяшчоны наставнікам – **Александры** і **Іліі Іванюкам**, а таксама **Яўгену Анісько**. Іх гісторыі показуют, як нэлёгкімі былі выборы белорускіх пэдагогув в дваццятым векові і як, нэ зважаючы на тое, воны охварно працэвалі для зэмлякуов. Прыкладом того е **Яўген Анісько**, котры посла ссылкі і выгнаня з руоднуй Віленшчыны посэлівсе в пуодбельскім Ягуштові, дэ пару дэсяткув ліет прысвятів едукацыі тутэйшых діті. По собіе покінув богату колекцыю фотографіі, якая тэпэр находіцце в зборах музея в Студзіводах.

23 і 24-га кострычніка прошлаго року в Вільню, столицю Літвы, поехало на экскурсію пару дэсяткув учнюв бельскаго белорускаго ліцэя, разам з ёго дырэкторкою **Іоанною Якімюк** і ніжэй пудпісаным. Головным пунктом візыты было одведане месця вечнаго спочынку **Анатоля Тымінскаго**, пэршого дырэктора школы (про ёго пісалі мы в

Uczniowie liceum białoruskiego w Bielsku Podlaskim na progu dawnego Gimnazjum Białoruskiego w Wilnie, z lewej prof. Siarhiej Chareuski

Podczas wizyty w paryskiej szkole ikonograficznej przy soborze św. Aleksandra Newskiego, z prawej: autor, o. Maciej Leszczyński, Nika Pawluczuk

Бельскае дзяцінства Ірыны Евец

кострычніку прошлаго року). В віленскім Домі нацыёнальных мэншасці была адкрыта выстава, посвяшчона ёго дырэктарові і пройшов урочысты канцэрт. Професар **Сяргей Харэўскі**, знаток культуры Вільні, прывёў для учнюў вэльмі цікаву экскурсію по старым месці.

фотаграфіі. В сіетым нумэрові увагу звэртае здымка на задняй окладці з цэрквою в Чыжэвшчыні (Крупчыцах) коло Жабінкі, котра в сваю архітэктурі е ідэнтычнаю з храмом в Беловежы. Обедві цэрквы будованы былі в одін час і по проектоўі того самого архітэктара **Бэнуа**. Крып-

В новым нумэрові Б. Г. **Іван Мінкевіч** запрашае одведаті Кузаву і еі околці. В часах сэрэднёвеча было то прэдместе места Клішчэлі. В Кузаві од векув находіласе цэрковка Положенія Рызы Прэсвятной Богородіцы. В 1984 рокові повстала тут саможстойна парафія св. Варвары. Автор опісуе еі гісторыю, а таксама дае многа фотаграфіі забытковых, камэнных і жылезных крыжуов. Пішэ таксама про суседні вёскі – Вульку Тэрэховску і Рэпчычы.

Важною часткою каждого нумэру Б. Г. е архівны і сучасны

чыцы в гісторыі знаны е пэрш за всё з того, што тут 17 вэрэсна 1794 року, подчас Косцюшковского повстаня, прошла вэліка бітва между пульскімі і російскімі вуйськамі.

Дорофей Фіонік
фото **Максім Фіонік**,
со зборув автора

Nowy, 69, numer „Bielskiego Hostincia / Gościńca”, można nabyć, m.in. w Bielsku Podlaskim w sklepiku monasterskim „Galilea” przy ul. Mickiewicza 29 oraz internetowo przez sklep.cerkiew.pl

Сёлета спаўняецца 120 гадоў з дня нараджэння Яўгена Еўца, музыка, кампазытара, дырыжора царкоўных і народных хароў, народжанага ў 1905 годзе ў вёсцы Дубіны каля Гайнаўкі. Яўген Евец, сын Івана Еўца і Пелагіі з Вошчанкаў, разам са сваім братам Аркадзіем, унёс вялікі ўклад ў музычную культуру Бельска Падляшскага, а таксама расійскай і беларускай эміграцыі на Захадзе.

Са сваёй жонкай **Елізаветай** з Цыбрукоў **Яўген Евец** меў чацвёра дзяцей: **Васіля, Пятра, Паўла ды Ірыну**. Апошняя нарадзілася ў 1939 годзе ў Варшаве, дзе тады бацькі вучыліся і працавалі. У саборы св. Марыі Магдаліны Ірыну хрысціў а. **Аляксей Зноска**. Пасля заканчэння Варшаўскай музычнай кансерваторыі, Яўген Евец працаваў у Польскім радыё, а Елізавета была настаўніцай нямецкай мовы ў гімназіі. Напачатку вайны, у 1940 годзе, сям'я Еўцаў перабралася ў Бельск Падляшскі. Тут пражываў і служыў бацька Елізаветы – а. **Сімяон Цыбрук**, настояцель *Прачысценскай* царквы. Ягоны сын, дыякан **Павел Цыбрук**, быў шматгадовым рэгентам тутэйшага хору.

Пасля прыезду ў Бельск Яўген Евец адразу актыўна ўключыўся ў вір музычнага жыцця горада.

Сям'я Еўцаў каля Міхайлаўскай царквы ў Бельску, 1943 г., злева: Яўген з сынам Пецей, Елізавета з сынам Паўлікам, Барыс; наперадзе: Ірына і Вася Еўцы

Заснаваў народны хор, а таксама кіраваў хорам *Міхайлаўскай* царквы. Ягонья дзеці першыя гады свайго дзяцінства правялі менавіта ў Бельску. Крыху здарэнняў з гадоў 1942-1944 запамятала Ірына Евец, тады некалькігадовая дзяўчынка. Успаміны спадарыні Ірыны запісалі мы падчас мінулагадняга наведання яе ў Парыжы.

ПРЫЕЗД У БЕЛЬСК

З Варшавы пераехалі мы ў Бельск перад пачаткам вайны. Пасяліліся ў доме насупраць *Міхайлаўскай* царквы. Перад домам быў сад, а ззаду агарод. Наша няня **Гандзя Юрчук** рэгулярна вадзіла нас у царкву – Васю і мяне. Калі мы вярталіся з царквы пасля Прычасця, нас садавілі ў кухні за вялікі стол ды кармілі. Вася ўвесь час стараўся забраць штосці з маёй талеркі. Мне гэта надакучыла і я ўзяла віделец ды штурхнула у ягонья губы. Тады ён зразумеў, што мне дакучаць не трэба. З таго часу ў Васі былі такія два значкі на губах.

На адным са здымкаў, які быў зроблены ў 1943 годзе каля *Міхайлаўскай* царквы, Пеця з Паўлікам сядзяць на руках у мамы. Я і Вася стаім перад імі, а побач дзядзя **Барыс**.

Мне тады было чатыры годзікі, але я выглядала на старэйшую, недзе на шэсць гадоў. На здымку

можна заўважыць, што ў мяне і Васі на нагах ёсць бінты. Памятаю, што боты мне перашкаджалі і калі я выходзіла з дому, здымала іх і вярталася назад босаю. Гандзя часта таго не бачыла. Відавочна, мне было нявыгадна хадзіць у гэтым абутку і я іх здымала ды пры нагодзе калечыла ногі. Значыць у мяне была прага да свабоды, а і мае ногі хутка раслі.

У ПАРКУ ПАХЛА ВАНІЛЕЙ

Не памятаю калі гэта было, але застаўся ў памяці ўспамін, што я ішла праз сад. Няня Гандзя вяла мяне да бабулі. І калі я прыходзіла да яе, мне заўсёды прапанавалі нейкую ягадку з саду. У парку, па дарозе ў прыхадскі дом Прачысценскай царквы, пахла ванілей.

Мне здаецца, што Гандзя нам купляла булчкі. Гэтыя булчкі былі глазіраваныя такім ружовым крэмам. Я пра гэта расказала свайму брату Васі, але ён толькі здзівіўся: «Якія булчкі, які ружовы крем? Я нічога не памятаю, гэтага не магло быць». Мінула шмат гадоў, я прыехала ў Бельск ды расказала пра гэта цёці **Ніне Евец**. Яна пацвердзіла, што каля парку была пякарня і прадаваліся булчкі. Так што я добра запамятала. Вядома, гэта было нейкае імгненне...

Дзесьці ў Бельску была жан-

чына, якая вырабляла з цукру пеўнікі на патычках. Мы там хадзілі паглядзець, як яна гэта робіць і кожны з нас, Вася і я, атрымлівалі па пеўніку. Мне здаецца, што гэтая жанчына прадавала пеўнікі на ярмарку.

ДЗІЦЯЧЫЯ ГУЛЬНІ

Мы бабулю і дзядулю стараліся не непакіць частым наведваннем, таму што дзядуля быў хворы, а цёця **Маруся** працавала. Мая мама таксама шмат часу прысвячала на догляд хворага дзядулі. Таму намі займаліся дзьве жанчыны – Гандзя мною і Васей, які хадзіў тады ў бельскую беларускую школу, а калі нарадзіліся Пеця і Паўлік, браты – блізнякі, дык да нас пачала хадзіць чарговая жанчына, ужо не маладая, якая кульгала. Часам ёй трэба было бегаць за брацікамі па пакою і яна іх не магла затрымаць, я гэта памятаю. Бывала, што яна гаварыла: «Пётр, мой кароль, ён з'еў шэсць катлетаў...». Можаце сабе падумаць, што такі дзіцёнак з'ядае шэсць катлетаў. Ён жа мог памерці ад іх. Але яна гэтым ганарылася...

Вось яшчэ ў мяне ёсць успамін пра нямецкую прысутнасць у Бельску. Да нашага дому заходзіў спадар **Гайдзіс**, апрануты ў мундзір, які любіў выпіць кілішчак чагосці ды іграў на піяніна нейкія танныя песенькі. Пасля ён знік...

Крышку памятаю, што ў нас жылі два нямецкія жаўнеры. Чамусці іх тут размясцілі. Гэтыя салдаты пакінулі нас, калі Пеця і Паўлік захварэлі на нейкую разную хваробу. Можа гэта была одра, а можа нешта іншае. Тады гэтых салдат ад нас забралі, каб яны не распаўсюдзілі заразы. Мы тады ўсе сядзелі пад каранцінам, ніхто не мог да нас хадзіць і мы не маглі выхадзіць. У нас на падаконніку нехта штосьці клаў. Дапамагаў нам Юра Цыбрук або хтосці іншы.

Хор бельскай Міхайлаўскай царквы з дырыжорам Яўгенам Еўцом (дзiesiąты ў верхнім радку), 1943 г.

МАЯ ХВАРОБА І СМЕРЦЬ ДЗЯДУЛІ

Аднойчы мы з Пецяй і Паўлікам бавіліся ў пясочку. Ім было два годзікі, а мне максімум пяць. І калі мы гулялі, яны мяне неасцярожна ўдырылі бутылкай па галаве. І гэта быў пачатак маёй хваробы. Потым я заснула на сонцы, можа ад таго. Бацькоў якраз тады на месцы не было і мяне адвезлі ў шпіталь, палажылі ў аддзельны пакой, дзе не можна было нікому заходзіць. Бацькі глядзелі толькі праз вакенца. Лічу, што ў мяне было страшэнне мозгу, таму што мне трэба было ляжаць у абса-

лутным спакою. У гэтым шпіталі працавала цёця Ніна, жонка дзядзі Барыса Еўца.

У гэты час нехта нападаў на Бельск, быў пажар і падпалілі шпіталь. Мяне вынес у простыні нейкі санітар. (...) Пасля таго нас перамясцілі ў нейкі іншы шпіталь ці аддзел. Там я ляжала ў пакою разам з жанчынай, напэўна вясковаю. Яе наведвалі іншыя жанчыны з вёсак, прыносілі нейкія ягады. Яна мяне гэтымі ягадамі частавала. Жанчына кожны вечар малілася і напамінала мне, каб я сама заўсёды малілася перад сном.

Дзядуля а. **Сімяон Цыбрук** хварэў восем гадоў. У апошнія гады жыцця ён ляжаў і не размаўляў. Калі я наведвала яго, нічога не мог сказаць. Але чамусці браў мяне за валасы і нешта гаварыў, быццам: му-му-му... Пасля ён мяне вызваляў. Дзядуля ляжаў у чысценькім ложку, дагледжаны. Але гэта быў не дзядуля, а хтосці чужы для мяне...

Потым дзядуля памёр. Мяне выпісалі са шпіталю і прывялі да яго. Памятаю, ён ляжаў дома і кругом яго было шмат кветак ліліі, якіх прыносілі людзі. Запаху гэтых кветак я да сёння не люблю, таму што прыпамінаюць пра сумнае здарэнне. Як дзядулю хавалі, я не помню. Толькі памятаю, што ён ляжаў на ложку і я падыходзіла прылажыцца да яго. Дзядуля памёр у ліпені 1944 г. і быў пахаваны каля Прачысценскай царквы.

Калі я выязджала з Бельска мне споўнілася пяць гадоў. Гэта было 15 ліпеня 1944 года.

Апрацаваў **Дарафей Фіонік** фота з архіва **Ірыны Евец**

„LUSTERKA”

Czy ktoś mógł przypuszczać, że wydarzeniem, które zjednoczy tak wielu mieszkańców Podlasia, będzie Konkurs Piosenki Eurowizji? Dzięki **Nice Jurczuk**, skromnej dziewczynie z Bielska Podlaskiego, oraz **Swadzie**, białostockiemu producentowi muzycznemu, Eurowizja zawitała na Podlasie.

Nika wychowywała się w Studiu Folkloru Podlaskich Białorusinów Żemerwa. Tam rozpoczęła karierę muzyczną. Była nawet członkiem zarządu Bractwa Młodzieży Prawosławnej diecezji warszawsko-bielskiej.

Współtworzy kapelę Hajda Banda, zajmującą się tradycją polsko-białoruskiego pogranicza, a także śpiewa w Scholi Węgały.

Kilka lat temu Nika rozpoczęła

współpracę z białostockim producentem **Wiktorem Szczygłem**, tworząc projekt Podlasie Bounce. Na bazie podlaskich pieśni ludowych produkują muzykę elektroniczną, docierającą do szerokiego grona młodych odbiorców. Tworzą utwory w języku *po swojemu* oraz w innych odmianach dialektów używanych przez prawosławnych mieszkańców Podlasia.

Łemkowie, Ślązacy, podlascy działacze białoruscy i ukraińscy, władze samorządowe oraz różne zespoły – od swojskich Dobrych Grajków po wielkoformatową Kayah – wszyscy zjednoczyli się, by kibicować podlaskiemu duetowi. Konkurs stał się symbolem jedności.

Duet Swada i Niczos stał się „swój”, bliski. Osoby, które wcześniej nie interesowały się tą muzyką lub (co bardziej prawdopo-

dobnie) nie miały pojęcia, czym jest *phonk*, słuchały piosenki „Lusterka” w zapętleniu – wszystko po to, by wesprzeć artystów. To pokazało, że istnieją idee zdolne zjednoczyć podlaską społeczność i skupić krąg przyjaciół. Nie można zapominać o tym ukrytym kolektywnym potencjale, który podlaski „incydent eurowizyjny” wy dobył na światło dzienne na przełomie stycznia i lutego.

14 lutego odbyły się główne preselekcje Eurowizji. Duet Niczos i Swada z piosenką „Lusterka” zdobył drugie miejsce, ustępując jedynie **Justynie Steczkowskiej**. Uzyskał około 24 procent głosów. Przed publiką Nika wystąpiła w sukni wyszywanej wzorami inspirowanymi na bielskim ręczniku ludowym.

Maksym Fionik

Tybel i zespół Dawida Szymczuka

STOWARZYSZENIE KULTURALNE TYBEL, tak jak tybel w budownictwie drewnianym łączy bale, od kilkunastu lat stara się łączyć ludzi na różnych polach kultury. W 2002 roku zaproponowało projekt animacyjny Wystawa Skarbów Podlasia oraz fotografii „Jakubowo” w leśniczówce w Puszczy Białowieskiej. Wydarzenie zostało docenione przez Uniwersytet Warszawski i posłużyło za przykładowe działania animacyjne. Stowarzyszenie od 2009 roku organizowało ogólnopolski Festiwal Muzyki Rockowej Rockowisko Hajnówka. Zjeżdżali się na niego wykonawcy z całej Polski oraz zagranicy. Zagrało ponad dwieście zespołów. Od 2019 roku stowarzyszenie organizuje plener malarsko-rzeźbiarski „Moja Mała Ojczyzna”, w którym biorą udział artyści polscy i białoruscy, a ich prace można oglądać w Muzeum i Ośrodku Kultury Białoruskiej w Hajnówce oraz na placu przed budynkiem.

Stowarzyszenie organizuje też koncerty, konkursy, wystawy, wydaje publikacje, płyty, książki. Młoda artystka, która pisze i ilustruje swe książki i otrzymuje nagrody w konkursach ogólnopolskich, otrzymała stypendium artystyczne Zarządu Województwa Podlaskiego.

Stowarzyszenie wydało dwie płyty zespołu rockowego „Błękitny Nosorożec”, a w 2023 roku płytę **Dawida Szymczuka** z zespołem.

Kilka miesięcy trwały nagrania w studio, mastering, opracowa-

nie audio. Zajął się tym muzyk **Krzysztof Murawski**, który od wielu lat współpracuje m.in. z zespołem Czeremsyzyna i Cochise. Zrealizowano sesję zdjęciową w klimatycznej scenerii podlaskich wsi i w studio **Krzysztofa Onikujka**. Do jednego z utworów „Tolki z Taboju” nagrano teledysk, który można oglądać na kanale YouTube (ponad 7,5 tys. wyświetleń w niespełna dwa miesiące). Teledysk zrealizowano w Trześciance oraz innych wsiach gminy Narew, m.in. przy dębnie Dunin-Europejskim Drzewie Roku 2022, który od czterystu lat rośnie na skraju Puszczy Białowieskiej.

Projekt obejmował sierpniowy koncert promocyjny na placu Muzeum Białoruskiego w Hajnówce. Na zaimprovizowanej na trawie scenie zagrały inne zaprzyjaźnione zespoły, m.in. WANDROUNIK, stworzony przez grupę znajomych z kilku podlaskich miejscowości. Wędrują nie tylko po Podlasiu, ale po różnych gatunkach muzycznych od *folku* po *punk rock*. Można ich zobaczyć m.in. na koncertach organizowanych przez hajnowskie muzeum „I tam żywuc ludzi”, gdzie grają w najmniejszych miejscowościach Podlasia, czy kultowych koncertów klubowych „Muzyka bez zastrzeżeń”. Grali też na Festiwalu BARN+FIELD w Studziwodach czy „Wernisaż dźwięku” w Hajnówce. Chętnie sięgają po covery podlaskich kapel, grających niegdyś m.in. na festiwalu Basowiszczu

Zespół Dawid Szymczuk Band.

Od lewej Łukasz Kopcza, Łukasz Lisowski, Marlena Szymczuk, Dawid Szymczuk, Monika Popławska, Mariusz Frankowski, Michał Wałęjo

jak „Ajczyzna” zespołu Kardon czy „Agonia” zespołu Veritas. Koncert zakończyło małżeństwo tworzące zespół METRO, grający muzykę ludową we własnych aranżacjach muzycznych oraz rockowe covery znanych przebojów.

Z końcem roku ukazał się efekt finalny projektu w postaci płyty „Tolki z Taboju”. Znajdziemy na niej dwanaście utworów w języku białoruskim, w gwarze oraz jeden po polsku. To współczesne aranżacje utworów ludowych granych z bogatym instrumentarium – oprócz akordeonu mamy jeszcze hiszpański cajon i instrumenty perkusyjne, klarnet, skrzypce i gitary.

Zespół Dawid Szymczuk BAND to jeden z nielicznych młodych zespołów *folk-rockowych* na Podlasiu, grających muzykę na żywo. Założyciel i frontman zespołu Dawid Szymczuk pochodzi z Hajnówki. Zespół założył w 2015 roku. W jego skład wchodzi pasjonaci i miłośnicy muzyki folkowej i ludowych pieśni: **Marlena** – wokal/klarnet, **Monika** – wokal, Dawid – gitara/wokal, **Łukasz** – bas, **Mariusz** – cajon/perkusja, **Łukasz** – akordeon, **Michał** – skrzypce. Zespół współpracuje z Muzeum i Ośrodkiem Kultury Białoruskiej, bierze udział w festiwalu „Kultura na Schodach Muzeum”, Noc Muzeum czy cyklu popularnych w regionie, realizowanych od szesnastu lat, imprez „I tam żywuc ludzi”. Zagrał ponad 150 koncertów w kraju i za granicą, reprezentując mniejszość białoruską m.in. na międzynarodowym festiwalu mniejszości kulturowych „Biografie Gdańskie”, „Białystok-Grodno” w Grodnie, „Siabrouskaj Biasiedzie”, „Orlańskich Spotkaniach”.

Wydawcą płyty jest Stowarzyszenie Kulturalne TYBEL. Płyta będzie dostępna podczas koncertów zespołu oraz u wydawcy. Projekt zrealizowano m.in. ze środków MSWiA oraz województwa podlaskiego.

Agnieszka Tichoniuk
fot. **Krzysztof Onikujuk**

Нашы хаты пад вадой

Будаваў яго між іншым Аляксандр Кардаш. Сюды, на Семяноўскае вадасховішча, у даліне верхняй Нарвы, прыляцелі даўно ўжо і пасяліліся водныя птахі. А людзі адляцелі. Альбо прылятаюць час-часом, на свята. І на кожным мерапрыемстве над вадасховішчам той яго будаўнік і руйнатар залітых вёсак. Хацеў уратаваць усё тое, што пад вадой, каб засталася хаця б у памяці. І супрацоўнічае з тымі, хто захоўвае памяць пра вёскі і людзей.

■ – Семяноўскае «возера» ўзнікла ў 1977-1990 гадах. Спынілі ваду рэчкі Нарвы ў рукаве ў раёне Лукі і Рыбакоў. Паверхня вады пры мінімальным узроўні на парозе 142,30 метраў над узроўнем мора – 11,7 квадратных кіламетраў (максімальная 32,4 кв.км), умяшчальнасць вадасховішча – 17,5 млн. кубаметраў вады (цалкавітая – 79,5 млн кубаметраў), сярэдняя глыбіня – 1,5 м. Пяць бакавых дамбаў даўжынёй 8 250 метраў... Я з гэтым вадасховішчам звязаны ад самога пачатку. А з гэтай зямлёй – ад свайго нараджэння. Мая бабуля – з вёскі Боўтрыкі. Людзей з бабулінай вёскі вывезлі, а хаты залілі вадой. А я жыў у Бандарах. А мая мама – у Навасадах, – расказвае **Аляксандр Кардаш** на беразе вадасховішча, сярод тых, перажылі тое высяленне з родных гнёздаў. На беразе былой вёскі Рудні, каля адыходнага крыжа каля месца былой школы ў Луцэ. І дадае: – Маюць дагэтуль да мяне крыўду, бо ж я «макаў» свае пальцы ў гэтай бядзе. Што мы адсюль іх выгналі. А я толькі працаваў, выконваў свае абавязкі... Разумею іх боль. Мусілі яны пакінуць свае парогі, кожную вырашчаную раслінку, падворкі якія пакідалі ўжо не раз іхнія продкі. Там дружылі,

гадаваліся, гулялі. Выбраліся на новыя месцы. Шмат з іх ужо хто памёр, не прыжыўшыся на новым карані. Хай не згіне памяць!

Аляксандр збіраў дакументацыю амаль сорак гадоў. Збіраў па крышынцы ўспаміны і вобразы ад хаты да хаты. – Матэрыялы сканіраваў, арыгіналы вяртаў у хатнія архівы. Апісаў жыццё кожнай вёскі, лёс усіх разам. Збіраў весткі не толькі з апошняга перыяду жыцця гэтых вёсак. Людзі прывыклі, што заўсёды была нейкая змена. Што прыходзілі і перамервалі іхняе, казалі сыходзіць з гаспадаркі. Або і палілі... Людзі прывыклі. Хлэбнулi гора не раз.

Нашы людзі вярнуліся дахаты пасля бадзянняў па ўсім свеце ў час бежанства, пасля адбудаваўшыся. Наўкол усё гарэла, а яны вярнуліся, хто даў рады... Я стараўся запісаць у гэтай кнізе іх перажыванні, роздумы. Як мусілі дастасоўвацца да ўсё новых сітуацый, каб выжыць. Хачу паказаць таксама іх характар, апрача здымкаў хат, млыноў, школ, у час працы і забавы. Праваслаўных, католікаў, здавайны – яшчэ і яўрэяў. Запісаць яшчэ жывыя ўспаміны яшчэ жывых людзей. Успаміны часта ўжо паніхідныя, балючыя, і для іх, і для мяне. Расказаць быль, легенду і анекдот.

– І ўзяўшы ў рукі кніжку ўбачыце іх усіх – і людзей, і вёскі. Луку, Гарбары, Рудню, Боўтрыкі, Буды. Тут і здымкі хат, якія стаялі ў гэтых вёсках. У папярэднім выданні кнігі выдавец альбома пра нашае роднае моцна мне яго працерабіў. Адкінуў шмат матэрыялаў. А гэта ж кніжка на стагоддзі! Людзі свае хаты пазнаюць: «О, наша хатка! Там мая мама стаіць! А з каторага года гэты здымак?». Матэрыяламі іншыя карыстаюцца і ў сеціве. Добра, што хоць дадаюць мае ініцыялы «КА» – Кардаш Аляксандр праўдападобна «выдаў», дадумваюцца. Добра, што кніга хоць у такім выглядзе выдад-

зена. Першая такая кніга нашай старонкі. І з гэтага берага рэчкі, і з другога. Хаця яны між сабою калісь... біліся. Як і дзяўчаты: «Не пайду за рэчку замуж, там другая старана. Бо ў нас гавораць «ён, яна», а ў іх гаворат «вуон, вана». Біліся, і добра зналіся, у выпадку якой бяды маглі на сябе разлічваць, дапамагалі адны адным. І гулялі. А цяпер вось тут гуляем. Выдаў я кнігу другі раз. Гэта мой доўг перад землякамі. Часу не адвернеш. Трэба занатаваць, што яшчэ засталася, бо яно прападзе! Як я шкадую, чаму не запісаў успамінаў бабулі! Быў час на гэта. А мне тады аж нададала бабіна «гаварня», зважаўся на яе. Тады тое мяне не прыцягвала і не цікавіла. Да гэтага трэба даспець. Няхай малодшыя бяруцца за тое, каб неяк запісаць нашу памяць. І скаталагаваць усё гэта. Нельга заліць памяці!

Першую кніжачку я зрабіў быў для жыхароў былых Буд, пасля – для жыхароў Лукі. Скаталагаваў усе матэрыялы. Апрацаваў вёску Гарбары, сабраў хутары Семяноўкі, Тарнопаля... Маю, вось, напрыклад, цікавы здымак недзе з 1927 года, як сюды прыезджалі польскія вучыццалі, пад гальштукамі, элегантна апанутыя. Польшчыць прыехалі. Людзі з нашай тэрыторыі перажылі ўсяго! Асабліва дзеці. То «польшчылі», то вучылі па-руску. І так кругаля...

Гісторыя вёсак, схаваных пад вадой вадасховішча Семяноўка, вельмі багатая і трагічная. На працягу многіх стагоддзяў раёны верхняй Нары цяперашняга

памежжа даволі часта мянялі палітычную прыналежнасць. Тут крыжваліся розныя этнічныя элементы насельніцтва, якое каланізавала велізарныя лясы, перасякалася і змешвалася.

Палякі, беларусы, літоўцы, украінцы і *габрэі* пасяліліся па абодвух берагах Нарвы. Тут адбываліся разнастайныя памежныя і этнічныя канфлікты. На працягу многіх пакаленняў культура, рытуалы і звычаі перапляталіся. Ліхія багністыя землі, складаныя ўмовы, галечка і войны навучылі мясцовае насельніцтва ўзаемнай дабрыні і дапамогі ў складаных сітуацыях.

Яны выкарыстоўвалі сваю мясцовую мову, сфарміраваную на працягу некалькіх пакаленняў. Ну, гаварылі па-нашаму. Па-беларуску. – Ну, раз ты заліваў, дык гэта і ратуеш, – з несалодкай усмешкай каментавалі словы Аляксандра жанчыны з Гуртка вясковых гаспадынь і гаспадароў з Бандароў, слухаючы яго дакладаў. – Дамы былі пабудаваны з дрэва, высечанага мясцовымі цеслярамі. Кроквенныя дахі, пакрытыя саломай. Дамы ў вёсках размяшчаліся ўздоўж вуліцоўкі. Да І сусветнай вайны там былі невялікія сціплыя хаткі, часам з хлеўчуком. Увесь дом быў ацеплены вялікай печкай. Яе выкарыстоўвалі для падрыхтоўкі ежы, ацяплення дома і ложка для сну для пажылых хворых людзей і дзяцей – гэта быў так званы „запечак“.

Пасля Другой сусветнай вайны нядаўна пабудаваныя дамы з ганкамі пачалі ўпрыгожваць

разьбой па дрэве. Мясцовыя жыхары даведаліся пра гэты спосаб ўпрыгожвання сваіх дамоў у глыбокай Расіі, куды яны ўцякалі ад нямецкай арміі падчас І сусветнай вайны, ідучы ў бежанства. Мясцовае насельніцтва, акрамя земляробства і жывёлагадоўлі, займалася рознымі рамёствамі.... Узімку мужчыны працавалі на высечцы і вывазе дрэў у біндугу. Вясной яны збівалі бяровенне ў платы.

Яны былі аб'яднаны ў пасы. Іх сплаўлялі мясцовыя плытагоны – арэлі – да Страблі і Тыкоціна... Сем'і былі шматлікімі і шматпакаленнымі. Адукацыя была вельмі добра развітая ў гэтай галіне. Чатырохкласныя школы былі ў Бахурах, Будах, Боўтрыках і Тарнопалі. Сямікласныя функцыянавалі ў Семяноўцы, Луцэ, Шымках, Цісоўцы і Рыбаках.

У 1960-х гадах ва «ўтопленых» вёсках вучылася 250 вучняў. У школах выкладалі мясцовыя настаўнікі... – тут Аляксандр лістае сабраныя школьныя дакументы жыхароў вёсак, вучняў навакольных вёсак. Дакументы не прападуць! – памагалі Аліку збіраць матэрыялы пра залітыя вёскі і іх людзей – Марыля, Оля, Ганна, Эва, Марыя, Геня... іх іх мужы і сябры, збіралі матэрыялы, дакументы, вырысоўвалі і правяралі карты, на якіх пазначылі кожную хатку з тых, што былі разабраныя, пакінутыя з іконай, утопленыя яна дне штучнага «возера», якое разліло лёсы... Маладцы! А на другое, дапоўненае выданне кнігі, прыйшлося Аляксандру добра запазычыцца, папрацаваць і самому яшчэ раз. Бо ж гэта кніга – *Obraz którego nie ma. Zalew Siemianówka* – сапраўды, выданне пра стагоддзі – на стагоддзі.

Цяпер Аляксандр Кардаш шыкуе кнігу, з малюнкамі, Як у нас гаварылі ў Навасадах.

Міра Лукша
фота аўтаркі

Murale Mirostawa Zdrajkowskiego

■ Pierwszy w Hajnówce białoruski mural pojawił się na frontowej ścianie Muzeum i Ośrod-

ka Kultury Białoruskiej w Hajnówce w roku 2020. Przedstawiał wzór białoruski zaczerpnięty z wyszywanej koszuli ludowej i nawiązywał do wzoru, który powstał wraz z muzeum, czyli w latach 90., ale ze względu na nietrwały charakter użytych materiałów znikł. W 2021 zrealizowano drugi mural na półokrągłej ścianie południowej muzeum, nawiązujący do tradycyjnego ręcznika obrzędowego. Przedstawiał wiejski krajobraz z polami, gospodarza orzącego pole, oraz wierzby. Oba dobrze odebrali mieszkańcy i turyści, którzy chętnie się przy nich fotografują. Powien dziadek powiedział: „Jakbym patrzył na mojego ojca jak orze, nawet wierzby takie same rosły na polu na miedzy...”.

W następnym roku powstał mural na ścianie obszernej klatki schodowej części ekspozycyjnej muzeum o wymiarach 8 na 6 metrów, pokazujący najciekawsze i najważniejsze obiekty Hajnówki i okolicy – cerkwie, kościoły, muzeum, kolejkę wąskotorową, Krynoczkę, wiejskie chaty, żubry na polanie czy bociany. Stylistyka muralu również nawiązuje do ręczników obrzędowych.

W 2024 roku udało się znowu pozyskać fundusze i zrealizować dwa murale – na zewnątrz budynku, jeden przy schodach wejściowych. Przedstawia wiejskie podlaskie chaty z okiennicami, drewnianą stodołę, spichlerz i kapliczkę kryte strzechą, wóz zaprzęgnięty do konia, ludzi grabiących siano, żubry.

Drugi widnieje na wielkiej podłużnej ścianie – ponaddziesięciometrowy ręcznik obrzędowy z wymalowanymi od góry ptakami na rozlewiskach, koniem ciągnącym wóz z sianem, stogami siana, snopkami zboża oraz ludźmi podczas żniw z sierpami, kosą, ale i snopowiązałką. Pokazują dawną wieś podlaską, pracę ludzi i nawiązują do charakteru muzeum i zgromadzonych w nim eksponatów. Murale utrzymane są w jednolitej kolorystyce.

Autorem murali jest **Mirostawa Zdrajkowski**, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Mińsku oraz Policealnego Studium Ikonograficznego w Bielsku Podlaskim, z którym muzeum współpracuje od dawna, jego obrazy znajdują się w muzealnych zbiorach. Od niego rozpoczęła się dziesięć lat temu realizacja projektu muzeum „Białoruski alfabet sztuki”. Autor nawiązuje do ręczników obrzędowych, co stało się już znakiem rozpoznawczym jego twórczości. Powstało wiele obrazów pokazujących w „ręcznikowy” sposób podlaskie wsie, miasta, wydarzenia. Ręczniki obrzędowe kilkunastometrowe w postaci murali można zobaczyć tylko w muzeum w Hajnówce.

Murale podkreślają białoruski charakter muzeum, zachęcają do zapoznania się z naszą kulturą. Nasze dziedzictwo kulturowe zaczyna być bardziej widoczne i doceniane. Cieszy, że młodzi chętnie się przy nich fotografują i z nimi identyfikują.

Murale zrealizowano dzięki dotacji MSWiA.

Agnieszka Tichoniuk
fot. autorka

Puszcza Białowieska zagrała Syberię

Zimą 1930 roku w Puszczy Białowieskiej kręcono sceny plenerowe do filmu fabularnego „Na Sybir” w reżyserii Henryka Szaro. To zdarzenie mieszkańcom Białowieży na długo utkwiło w pamięci.

Henryk Szaro przyjechał do Białowieży pod koniec 1929 roku, by wybrać miejsca, które nadawałyby się do realizacji zdjęć. Towarzyszyli mu kierownik produkcji filmu **Marek Libkow**, asystent reżysera **Leon Jeannot** i realizator zdjęć plenerowych **Zbigniew Gniazdowski**. Po objeździe wszystkich puszczańskich zakątków w towarzystwie **Antoniego Syma** – dyrektora Dyrekcji Lasów Państwowych w Białowieży – twórcom najbardziej spodobał się Tryb Jagielloński i jego okolice.

Ekipa filmowa przyjechała do Białowieży w początku stycznia 1930 roku. Okoliczna ludność chętnie pomagała filmowcom. Sama zgłaszała się do statystowania, nie było też problemu z wynajęciem koni i furmanek. Realizatorzy byli zaskoczeni umiejętnościami aktorskimi puszczańskich chłopów, którzy doskonale rozumieli, czego się od nich oczekuje, jak mają się zachować na planie. Operator Gniazdowski twierdził, że trudno było ich odróżnić od prawdziwych aktorów. Białowiescy chłopcy troszczyli się też o rekwizyty filmowe, wyszukiwali je w zakamarkach swych domostw i przynosili na plan. Dbali o odpowiedni ubiór.

Kobiety ekscytowały się obecnością w Białowieży **Adama Brodzisza** – znanego amanta filmowego, a mężczyźni obecnością **Jadwigi Smosarskiej** – gwiazdy międzywojennego kina. Brodzisz odtwarzał rolę polskiego rewolucjonisty Ryszarda Prawdzica o pseudonimie „Sęp”, a Smosarska rolę zakochałej w nim Reny Czarskiej.

Zdjęcia zajęły zaledwie kilka dni. Nakręcono tutaj syberyjską sekwencję filmu – wędrówkę skazańców, brawurową ucieczkę „Sępa” i pogoń za nim. Okazało się, że bardzo przydatni dla filmu byli żołnierze z byłej białoruskiej armii gen. **Stanisława Bułak-Bałachowicza**, których duża część na początku lat 20., po okresie internowania, osiedliła się w Puszczy Białowieskiej. Zagrali właściwie samych siebie. Przed kamerą ścigali zesańca-uciekinię. Dzięki nim na prawdziwie życiowej zyskał także ponury pochod skazańców.

Ówczesna prasa podawała, że zdjęcia były kręcone w „troskliwe strzeżonych rezerwach, do których stopa ludzka nie dociera”, ale to była nieprawda. Tryb Jagielloński z jego okolicami wcale nie należał do najdzikszych miejsc w Puszczy Białowieskiej. Pozostałe zdjęcia plenerowe, do których przystąpiono w kwietniu, powstawały już na innym terenie.

W filmie „Na Sybir” przedstawiono historię polskiego rewolucjonisty z 1905 roku zesłanego na Sybir. To Ryszard Prawdzic, który po zamachu na generała-gubernatora opuścił Warszawę w obawie przed aresztowaniem. Zatrudnił się jako korepetytor w szlacheckim dworze Czarskiego na wsi. Tutaj zakochał się z wzajemnością w pannie Renie Czarskiej, która nie wiedziała, kim naprawdę był ten mężczyzna. Po nagłym, bez pożegnania, wyjeździe Prawdzica do Warszawy Rena wyruszyła za nim, by zrozumieć co się stało. Dziwnym trafem odnaleźli się podczas policyjnej obławy i oboje

zostali aresztowani. Rena podczas przesłuchania nie zdradziła Ryszarda. Gdy ten został przewieziony na Sybir, towarzyszyła mu na zesłaniu, a następnie zorganizowała udaną ucieczkę. I tak niewinna sielanka miłosna przerodziła się w dramat dwojga zakochanych na tle walczącej z caratem Polski.

W chwili realizacji tego dramatu historycznego Henryk Szaro miał 30 lat. Swoją poprzedni film „Mocny człowiek” zrealizował z międzynarodową ekipą. Biorąc na warsztat kolejny temat, zadbał o właściwy dobór realizatorów i aktorów. Poza Brodziszem i Smosarską w filmie wystąpili **Mieczysław Frenkiel**, **Mira Zimińska**, **Bogusław Samborski**, **Eugeniusz Bodo**, **Kazimierz Justian**, **Maria Chaveau** i inni.

Film powstał według scenariusza napisanego przez **Wacława Sieroszewskiego**, Henryka Szaro i **Anatola Sterna**. Muzykę skomponował **Henryk Wars**, a przewodnim motywem jest melodia piosenki „Tyle miłości”. O scenografię zadbał słynny dekorator berlińskiej „Ufy” inż. **Jacek Rotmil** oraz **Józef Galewski**. Film powstał w nowo założonej wytwórni do realizacji polskich filmów dźwiękowych – Kineton-Sfinks. Pierwszym jej obrazem był właśnie „Na Sybir”, trwający 1 godzinę i 29 minut.

Film miał premierę 31 października 1930 roku w zeroekranowym kinie „Apollo” w Warszawie. Wyświetlano go tam aż przez czternaście tygodni, co było sukcesem, gdyż w okresie panującego w tym czasie w kraju kryzysu większość filmów schodziła z ekranu już po miesiącu. Prasa reklamowała „Na Sybir” jako najlepszy film sezonu. Publiczności bardzo podobały się sceny białowieskie, które nagradzała huraganowymi oklaskami. Tak samo działo się na widowni zagranicznej, gdyż film zakupiły Włochy i Stany Zjednoczone.

12 listopada 1930 roku w kinie „Apollo” odbył się specjalny pokaz filmu, urządzony dla prezydenta RP **Ignacego Mościckiego**, członków

rządu i dyplomacji. Kino na tę okazję zostało bogato udekorowane barwami narodowymi, dywanami i kwiatami. Wejście prezydenta do sali kinowej odbyło się przy dźwiękach hymnu narodowego. Powitał go nestor pisarzy polskich **Wacław Sieroszewski**. Po projekcji głowie państwa przedstawiony został reżyser filmu, jego współpracownicy oraz wykonawcy głównych ról.

W 1931 roku film „Na Sybir” był wyświetlany w jednym z kin w Tallinie. Tamtejsze biuro najmu filmów, sądząc że zapewni filmowi większą frekwencję, nadało mu charakter rosyjski. Tytuł zmieniono na „Proszczaj Matuszka Rossija”, włączono do niego sceny specyficznie rosyjskie, nie mające nic wspólnego z treścią obrazu. Przerobiono miejscami również muzykę, włączając pieśni cygańskie i rosyjskie. Polskie przedstawicielstwo w Tallinie musiało podjąć starania, aby filmowi przywrócono jego pierwotną postać.

W lecie 1932 roku film „Na Sybir” był prezentowany podczas Propagandowego Tygodnia Polskiej Produkcji Filmowej, zorganizowanego przez warszawskie kino „Adria Palace”.

Był to film dźwiękowy, a w zasadzie dźwiękowo-niemy. Ówczesna formuła dźwiękowa polegała na przeplataniu partii niemych z mówionymi i śpiewanymi. W 1937 roku „Na Sybir” został dodatkowo udźwiękowiony i ponownie skierowany do rozpowszechniania. Do filmu dograno trochę dźwięków, dialogów oraz pieśni patriotyczne, ale pozostały w nim napisy wstawione między ujęciami. Wznowiony obraz był wyświetlany w warszawskich kinach „Imperial” i „Atlantic” – reklamowano go jako „najlepszy film polski”. Warto też wspomnieć, że zdobył złoty medal w dorocznym plebiscycie czytelniczym, organizowanym przez czasopismo „Kino”.

Krytycy filmowi, w przeciwieństwie do widzów, przyjęli film Henryka Szaro raczej chłodno. Wprawdzie nie mieli zastrzeżeń

do jego sensu dydaktycznego, ale krytykowali kształt artystyczny oraz pustkę myślową i banalność treści obrazu. O grze Adama Brodzisza jeden z krytyków napisał, że jest ona „pod gust szwaczek uwielbiających romantyczność”. Lepiej była oceniana Jadwiga Smosarska, reżyserowi zarzucano jednak, że kazał aktorce grać „postać bierną, słodką i zaściankowo powolną”, zamiast „dziewczyny zdolnej do poświęceń, ryzyka i pełnej mocy charakteru”. Inni krytycy natomiast uważali, że obsada aktorska jest mocną stroną filmu.

Film „Na Sybir” w latach 90. ubiegłego wieku przypominała kilka razy widzom Telewizja Polska.

Piotr Bajko

Zdjęcie pochodzi z czasopisma „Tęcza” 7/1931

Sami o Sobie. Miesięcznik społeczno-kulturalny. Nieodpłatny dodatek do Przeglądu Prawosławnego
Współfinansowany ze środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
oraz Fundacji im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
ISSN 1899-9018 Nr indeksu 371416

Wydawca: Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
Redaguje zespół: Eugeniusz Czykwin (redaktor naczelny)
Doroteusz Fionik, Natalia Klimuk, Ałła Matreńczyk, Anna Petrovska
Anna Radziukiewicz (zastępca redaktora naczelnego)
Opracowanie graficzne: Anna Radziukiewicz, Halina Kierdelewicz
Skład komputerowy: Halina Kierdelewicz

Adres redakcji: 15-399 Białystok, ul. Składowa 9; tel./fax (0048 – kier. z zagranicy) 85 742 18 57
e-mail: redakcja@przegladprawoslawny.pl; www.przegladprawoslawny.pl

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/-ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Публикация выражает лем погляды автора/-ів і не может быти ідентифікувана з офіційальним становиском Міністра Внутрішніх Справ і Адміністрації. Публикация выражает только точку зрения автора/-ов и не может быть отождествлена с официальной позицией министра внутренних дел и администрации. Публикация виражаєт лише точку зору автора/-ів і не может ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації. Публикация выказвает только меркаванні аўтара/-аў і не может быць ідэнтфікавана з афіцыйнай пазіцыяй Міністра Унутраных Спраў і Адміністрацыі.